

andra framställs den kroppsliga identiteten varken som tillräcklig eller nödvändig för den personliga. Om Dr Jekyll och Mr Hyde heter det exempelvis att de enligt "våra vanliga identitetskriterier" är "två olika personer" (s 154), trots att de samsas om en och samma kropp. Psykisk identitet tycks således nödvändig för personlig. När Rosing vidare kontemplerar möjligheten av en transplantation av en hjärna från en kropp till en annan, verkar han luta åt åsikten att den person vars hjärna transplanteras lever vidare i den nya kroppen (s 203—4). Följaktligen synes på sin höjd fortbeståndet av en viss del av kroppen — nämligen hjärnan — vara nödvändig för personlig identitet. (Denna tes implicerar inte nödvändigtvis, vilket Rosing tycks förmoda (s 204—5), att en person med *logisk* nödvändighet har en hjärna; man behöver inte anta mer än att en person definitionsmässigt är en serie mentala dispositioner som har *någon* materiell bas, vilken *faktiskt* visar sig vara hjärnan.) Jag anser mig därför vara nödsakad att konkludera att Rosing inte entydigt fixerar den personliga identitetens förhållande till den kroppsliga och den psykiska. Den läggs fastmer till de senare två som vore den en separat identitetsdimension, och därmed undviker Rosing ett hett debattområde.

Att Rosing då och då råkar ur kurs är emellertid förståeligt, för det hav på vilket han navigerar är både vidsträckt och upprört. Det är därför på plats att framhålla det angelägna i den Rosingska expeditionens syfte, vilket består i att lokalisera ingrodda (van)föreställningar om människans natur samt i att skärskåda dem i den samtida vetenskapens ljus. Jag hyser stark sympati för den grundsyn för vilken boken pläderar: om jaget enligt den förhårsakande konceptionen porträtteras närmast som en konstant, skarpt avgränsad enhet, är det hög tid att denna avlöses av en som ser jaget snarast som en ständigt föränderlig virvel uppkommen när energi- och informationsströmmar från universums alla hörn sammanträffar. Ett sådant "paradigmskifte" är önskvärt inte bara därför att det för oss närmare sanningen, utan också emedan det kan inspirera till en uppluckring av egofixeringen i våra vilje- och känsloliv. Därför hoppas jag att de skavanker som jag i min egenskap av recensent sett mig föranlåten att blottlägga inte avskräcker presumtiva läsare, utan att mina synpunkter i stället får funktionen att (om än i ringa grad) berika läsningen av boken. För Rosing har författat en bok som med fördel kan stickas i händerna på läsare i behov av en första orientering i människokunskap — men som också bör begrundas av yrkesfilosofer som lätt glömmet bort att sätta in sin verksamhet i större perspektiv. □

Ingmar Persson

Svante Nordin: *Romantikens filosofi. Svensk idealism från Höijer till hegelianerna*, Doxa, 1987.

Svante Nordin, som tidigare utgivit de båda arbetena *Den Boströmska skolan och den svenska idealismens fall* (1981) och *Från Hägerström till Hedenius* (1984), fullföljer nu sviten med en diger volym, kallad *Romantikens filosofi, Svensk idealism från Höijer till hegelianerna*. Riktigt adekvat är dock inte titeln;

författaren gör nämligen ingalunda halt vid den hegelianska filosofins inträde utan ser det tvärtom som en viktig uppgift att skildra den hittills försummade svenska hegelianismen. Eftersom Hegel ju inte var romantiker, innebär detta att uttrycket "romantikens filosofi" skall tagas som en tidsbestämning. Det betyder "filosofin under den period, som brukar kallas 'romantiken'", och inte "den av romantisk anda präglade filosofin".

Särskilt strängt håller Nordin emellertid inte på tidsramen. Den romantiska epoken infaller under första delen av 1800-talet, men den hegelianska strömningen följs ända tills dess siste representant, lundaprofessorn J J Borelius, 1898 lämnar sin lärostol.

Bilden av den svenska filosofin under romantiken har hittills i väsentlig utsträckning präglats av Axel Nyblæus' framställning i hans stora arbete *Den filosofiska forskningen i Sverige*, och det är därför naturligt att Nordin markerar de viktigaste punkter, på vilka han skiljer sig från föregångaren. En olikhet är redan berörd. Nyblæus var en hängiven anhängare till Boström och skildrar den tidigare svenska filosofin som en rak utveckling fram mot fullkommandet hos mästaren. Tänkare som inte passar in i schemat förbigås. Detta drabbar främst hegelianerna och därmed Lund, där Hegel hade ett starkt fotfäste — från det skånska universitetet är det bara Mattias Fremling och Tegnér, som får vara med. Till Nyblæus' försvar kan visserligen sägas, att lundafilosofernas insatser under den aktuella tiden var föga märkliga, men det är i alla fall en lucka, som Nordin omsorgsfullt täpper till.

Även om man bortser från dessa utelämnanden blir dock enligt *Romantikens filosofi* den kontinuerliga linjen fram till Boström en verklighetsfrämmande konstruktion. Utvecklingen från Höijer över Geijer, Biberg och Grubbe är ingalunda ett så stadigt närmande till "den svenske Plato" som Nyblæus vill göra gällande. Det föreligger en klar skillnad mellan Boströms konsekventa rationalism och Bibergs och Grubbes av tysken Jacobi influerade uppfattning, att den religiösa tron utgör en speciell, av det diskursiva förståndet oberoende väg till kunskap.

Inte heller vill Nordin acceptera Nyblæus' åsikt att den boströmska personlighetsfilosofin är en helsvensk produkt, utan hävdar att den starkt påverkats av Hegel. Tilläggas måste dock i så fall, att det är en skarpt begränsad påverkan. På avgörande punkter står Boström i rak motsats till den tyske filosofen. Hegels filosofi var en utvecklingslära, medan Boströms världsbild är statisk, och för den hegelska dialektiken har Boström ingenting till övers. Båda antas att Tänka och Vara sammanfaller, men det är väsentligt olika tankeprocesser de har för ögonen.

Emellertid behöver Hegel ju inte vara den ende utländske filosof, som Boström kan ha tagit intryck av. Sålunda har Leibniz' monaderie ett påtagligt släktttycke med Boströms hierarki av personifierade idéer. Själv betecknade Boström följande Leibniz som den "nyare tidens störste Tänkare".

Men Nordin nöjer sig inte med att ifrågasätta "den svenska personlighetsfilosofins" svenskhet; det förefaller honom också ytterst tveksamt, ifall man verkligen har rätt att kalla den för en filosofi om *personligheter*. Det blir, menar han, inte mycket kvar av de olika personernas självständighet hos Boström, om de bara skall vara tankar hos Gud, skilda åt av relationer av inclusion och exclu-

sion. — Kanske bör man dock här akta sig för att pressa ordet "tanke" för hårt. Personerna hos Boström har självmedvetande, dvs medvetande om sig själva som individer, vilket vi ju inte anser att vanliga tankar har. Tydligen skall Guds tankar vara av annan typ än människornas.

I sin inledning deklarerar Nordin att det varit hans ambition "att framställa de filosofiska idéerna i deras sammanhang med samhällsutvecklingen i stort", och han ger också i ett kapitel en snabb översikt över det politiska och ekonomiska läget i vårt land under idealismens epok. På åtskilliga punkter blir sammanhanget likväl oklart. Hur hänger tex framväxten av en näringsidkande medelklass ihop med övergången från common sense-filosofi och utilism till mer översvinnliga spekulationer? I vissa fall tycks den akademiska filosofin rentav gå rakt emot tidsandan. De idealistiska filosoferna fruktade halvbildningen. De ville dra en skarp gräns mellan lärda och olärda; mellan universitetsbildning och obildning skulle ingenting finnas — och 1842 infördes den allmänna folkskolan med seminarieutbildade lärare. Naturligtvis kan det sägas att filosofernas attityd är en reaktion mot tendenser i tiden och att det alltså ändå finns ett samband mellan den och samhällsförhållandena. Men då riskerar sambandstesen att få svårigheter med falsifierbarhetskravet; den går lika bra att hävda vare sig filosoferna är i takt eller i otakt med tiden.

Dessa anmärkningar får emellertid inte bortskymma att *Romantikens filosofi* är ett imponerande verk, som vittnar om en mycket vidsträckt beläsenhet. I motsats till Nyblæus begränsar sig inte författaren till de centrala gestalterna utan presenterar också en mängd andra- och tredjerangstänkare. Man får intryck av att han gått igenom allt som över huvudtaget skrivits i filosofiska frågor under perioden. Det är onekligen en prestation och till yttermera visso nöjer sig Nordin inte med att återge den rent teoretiska debatten utan visar också ett livligt intresse för akademiska komplotter och befordringsstrider, därmed sörjande för att en nutida läsare skall finna något som verkar välbekant även i romantikens för oss eljest så främmande värld. □

Erik Ryding

Michail Larsen och Ole Thyssen: *Den fria tanken — en grundbok i filosofi* (övers Joachim Retzlaff), Röda Bokförlaget, Göteborg 1985.

Om man bläddrar igenom ett par årgångar av den danska filosofitidskriften *Philosophia* får man lätt intrycket att den filosofi som bedrivs i Danmark i större utsträckning än den svenska är orienterad mot sk kontinental filosofi. Så gott som varje nummer domineras av artiklar om strukturalism, marxism, existentialism osv, och mindre uppmärksamhet ägnas åt analytisk filosofi. Mot denna bakgrund är det kanske inte så konstigt att man i Sverige i allmänhet har ganska liten kännedom om den danska filosofin. Då och då översätts emellertid danska filosofiböcker till svenska, vilket naturligtvis gör dem tillgängliga för en större svensk publik. En av dessa böcker, som ganska nyligen blivit översatt och utgiven på svenskt förlag, är Michail Larsens och Ole Thyssens bok *Den fria tanken — en grundbok i filosofi*.